

Katsaus hovioikeuden ympäristörikos- tuomioihin

lina Sahramäki ja Terhi Kankaanranta

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	1
1 JOHDANTO.....	2
2 AINEISTO JA MENETELMÄ.....	3
3 HOVIOIKEUDEN TUOMIOT	4
3.1 Rakenne- ja purkujäte	4
3.2. Ongelmajäte.....	6
3.3. Muut romu/jäte	8
3.4. Yhteenveto	10
4 KESKEISET HAVAINNOT	11

TIIVISTELMÄ

Tässä katsauksessa tarkastellaan jäterikollisuuden eri muotoja hovioikeuden tuomioiden näkökulmasta. Tarkasteluun valikoitui 36 hovioikeudessa annettua tuomiota ympäristön turmelemisesta ja törkeästä ympäristön turmelemisesta vuosilta 1994–2014. Hovioikeuden tuomiot antoivat viitteitä yhteisösakon vaihtelevasta käytöstä sanktiomuotona sekä haasteista rikoshyödyn määrittelyssä ja tulkinnassa prosessin eri vaiheissa. Vaikka yleensä ympäristön turmelemisesta oli sanktiona sakko-rangaistus, oli hovioikeus tuominnut ehdolliseen vankeuteen tai pitänyt voimassa käräjäoikeuden antaman ehdollisen vankeusrangaistuksen törkeimmissä tapauksissa. Eri oikeusasteiden välillä oli kuitenkin näkemuseroja siinä, missä tapauksessa ennallistamiskulut ja ympäristölupamaksut tulisi langettaa tuomioissa vastaajan maksettavaksi. Rikoksella saavutettu taloudellinen hyöty arvioitiin usein pienemmäksi hovioikeudessa kuin käräjäoikeudessa.

1 JOHDANTO

Tutkimushankkeessa *Laittomat jätevirrat osana harmaata taloutta - tilannekuva Suomen ja Itämeren alueella* analysoitiin jätealaan liittyvän laittoman toiminnan nykytilaa sekä tulevaisuuden kehityssuuntia. Hanke toteutettiin Poliisihallituksen ja sisäministeriön rahoituksella Poliisiammattikorkeakoulussa vuosina 2014–2015.

Hankkeen aineisto muodostui asiantuntijoiden haastatteluista, Delfoi-menetelmällä kerätystä aineistosta, tapaustutkimuksesta, hovioikeuden tuomioista ja viranomaistapaamisista Virossa ja Liettuassa. Tässä katsauksessa raportoitavat havainnot perustuvat hovioikeuden tuomioihin, jotka ovat julkisesti saatavilla. Hankkeen muita tuloksia raportoidaan erillisissä tutkimusjulkaisuissa. Katsauksessa tuodaan esiin jäterikollisuuden eri muotoja hovioikeuden tuomioihin perustuen.

Suomen hovioikeuksien kirjaamoista pyydettiin vuosilta 1994–2014 kaikki tuomiot, joissa rikosnimikkeenä olivat rikoslain 48-luvun mukaiset ympäristörikokset. Tässä katsauksessa keskityttiin jätealaan

liittyviin törkeisiin ympäristön turmelemisesta ja ympäristön turmelemisesta saattuihin tuomioihin. Näin ollen tarkastelussa ei ole mukana esimerkiksi tuomioita laittomasta ruoppauksesta.

Katsaus on suunnattu sekä viranomaisille, yksityisen ja kolmannen sektorin edustajille että suurelle yleisölle. Se muodostaa yleiskuvan jäterikollisuuden eri muodoista Suomessa. Näin ollen ilmiötä lähestytään yhteiskuntatieteiden näkökulmasta. Lisäksi katsaus on pyritty kirjoittamaan havainnollisesti, jotta se palvelisi mahdollisimman hyvin käytännön toimijoita ja suurta yleisöä.

Katsaus on jaettu neljään tiiviiseen osaan. Seuraavassa osiossa kaksi esitellään tarkemmin katsauksen aineisto ja menetelmä. Kolmannessa osiossa jaotellaan hovioikeuden tuomiot eri jätelajeihin ja jätealoihin. Jokaisesta jätelajista käsitellään tarkemmin yhtä hovioikeuden tuomiota, minkä jälkeen kyseiseen jätealaan liittyvistä tuomioista poimittuja piirteitä esitellään yleisellä tasolla. Viimeisessä osiossa tiivistetään katsauksen keskeiset tulokset.

2 AINEISTO JA MENETELMÄ

Jokaiselta Suomessa toimivalta viideltä hovioikeudelta, Helsingin, Itä-Suomen, Rovaniemen, Vaasan ja Turun hovioikeudelta, pyydettiin kopiot rikoslain 48-luvun mukaisista tuomioista vuosilta 1994–2014. Rikoslain 48-luvussa määritellään ympäristön turmelemisen, törkeän ympäristön turmelemisen, ympäristörikkomuksen, tuottamuksellisen ympäristön turmelemisen, luonnonsuojelurikoksen ja rakennussuojelurikkomuksen tunnusmerkistö.

Hovioikeuden tuomioiden liitteenä hovioikeuksien kirjaamot toimittivat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta myös käräjäoikeuksien (KO) tuomiot, jotka myös otettiin mukaan tarkasteluun.

Kirjaamoiden toimittamista tuomioista tämän katsauksen aineistoon valittiin ympäristön turmelemiset ja törkeät ympäristön turmelemiset, joista edelleen eroteltiin jätteisiin liittyvät tuomiot. Kaikki alustavan läpikäynnin perusteella valikoituneet jätteisiin liittyvät tuomiot luettiin läpi. Lopullisen aineiston ulkopuolelle jätettiin hovioikeuden (HO) päätökset, joissa syytteistä oli luovuttu sekä esimerkiksi ruoppaukseen ja lantaan liittyvät laittomat toimet. Lisäksi aineistosta poistettiin kirjaamoiden toimittamat tuomiot, joissa jatkokäsittelylupaa hovioikeuteen ei ollut myönnetty. Näiden rajausten jälkeen katsauksen aineisto sisälsi 36 jätéalaaan liittyvää ympäristön turmelemista tai törkeää ympäristön turmelemista.

Tässä katsauksessa tarkastelun kohteena ovat 36 hovioikeuden tuomiota ympäristön turmelemisista ja törkeistä ympäristön turmelemisistä perustuvat hovioikeuksien kirjaamoista saatuihin tietoihin, jotka kirjaamot ovat koonneet tehdyn

asiakirjapyynnön mukaisesti. Tällä tavoin kerätyn aineiston ulkopuolelle on saatanut jäädä tuomioita, jotka olisivat täytäneet edellä esitetyt kriteerit. Näin ollen tässä katsauksessa esitetyt lukumäärät eivät muodosta tilastoa¹ kaikista hovioikeuksien käsittelemistä ympäristön turmelemisista ja törkeistä ympäristön turmelemisistä. Käsitellyt tuomiot antavat kuitenkin yleiskuvan jätéalalla esiintyvän laittoman toiminnan piirteistä sekä antavat viitteitä juttujen käsittelystä esitutkinnan jälkeen. Kuten johdannossa mainittiin, katsauksen tavoitteena on tietoisuuden lisääminen jätteisiin liittyvän ympäristörikkollisuuden piirteistä hovioikeuden tuomioiden näkökulmasta.

Taulukossa 1 on esitelty aineiston muodostavien hovioikeuden tuomioiden (N=36) piirteitä ja sisältöä. Tuomiot jaoteltiin kolmeen laajempaan luokkaan: rakennus- ja purkujätteisiin, ongelmajätteisiin ja muihin jätteisiin sekä romuihin. Moniin hovioikeuden käsittelemiin juttuihin sisältyy useita eri jätelajeja. Näin ollen tässä kappaleessa tehty jaottelu eri jätéaloihin on viitteellinen.

TAULUKKO 1. Tarkastellut hovioikeuden tuomiot jätéaloitain

	lkm
Rakennus- ja purkujäte	8
Ongelmajäte	18
ajoneuvoihin liittyvä romu ja jäte	8
ilmansaaste	2
muu	8
Muu romu ja jäte	10
betonijäte	4
muu	6
Yhteensä	36

1 Tilastotietoa ympäristörikkosten määristä syyttäjiillä ja tuomioistuimissa on saatavilla esimerkiksi Suomen kansallisen ympäristörikkosseurantaryhmän vuosittaisista raporteista. Kts. esim. Suomen kansallinen ympäristörikkosseurantaryhmä (2015) *Ympäristörikkoskatsaus vuodelta 2014*. Helsinki: Poliisihallitus.

3 HOVIOIKEUDEN TUOMIOT

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään hovioikeuden tuomioita jätealoittain. Yksi hovioikeuden antama tuomio esitellään esimerkkinä minkä jälkeen tarkastellaan tuomioiden yleisiä piirteitä kyseisellä jätealalla. Luvussa luodaan yleiskuva jätealalla esiintyvän lait-toman toiminnan eri muodoista.

3.1 Rakenne- ja purkujäte

Pääasiassa rakennus- ja purkujätteisiin liittyviä rikosjuttuja käsiteltiin hovioikeuksissa kirjaamoista saatujen tuomioiden perusteella vuosina 1994–2014 kahdeksan kappalet-ta. Taulukossa 2 on esitetty esimerkkinä Vaasan hovioikeudessa vuonna 2007 käsitelty purkujätteisiin liittyvä ympäristön turmeleminen.

TAULUKKO 2. Esimerkki hovioikeudessa käsitellystä purkujätteisiin liittyvästä rikoksesta

Kyrönmaan käräjäoikeuden tuomio 17.2.2006 nro 43

Vaasan hovioikeus 19.3.2007 nro 404

A on X Oy:n työjohtajana tilannut kolmen kaupunkialueella X Oy:n työmaalla sijaitsevan talon purkamisen B:ltä. B hankki aliurakoitsijan C lajittelemaan ja kuljettamaan jätteet D:n omistamalle alueelle kaupungin ulkopuolelle. C oli lajitellut osan jätteistä jo purkupaikalla, jossa myös asbesti ja pilaantunut maa oli eritelty muusta jätteestä.

Osa jätteestä oli kuitenkin kuljetettu ja kasattu lajittelemattomana C:n toimesta D:n kiinteistölle nopealla aikataululla yhden viikonlopun aikana. Kuljetuksen jälkeen B oli lajitellut vain osan D:n tilalle kuljetetusta 100 kuormallisesta purkujätettä, ja jättänyt loput lajittelemattomat purkujätteet kasoihin kyseiselle alueelle - käräjäoikeus arvioi lajittelemattoman jätteen määräksi 70 kuormaa. B:n jättäessä lajittelun tekemättä, lajittelu on hoidettu loppuun A:n ja D:n palkkaaman erillisen ali-urakoitsijan toimesta. D:llä ei ole ollut ympäristölupaa ottaa vastaan rakennusjätettä, vaan hän oli sopinut B:n kanssa pelkän täytemaan vastaanottamisesta.

Syyttäjä vaati käräjäoikeudessa A:lle, B:lle, C:lle ja D:lle tuomiota ympäristön turmelemisesta. Syyt-teen mukaan he olivat laiminlyöneet velvollisuutensa suorittaa purkujätteen jätehuolto siten, että jätettä ei hylätty tai käsitelty hallitsemattomasti. Tämä oli aiheuttanut tai ollut omiaan aiheutta-maan roskaantumista ja viihtyisyyden vähentymistä. D:lle syyttäjä vaati lisäksi sekä tuomiota ympäristörikkomuksesta hänen toimiessaan ilman asianmukaista ympäristölupaa että jäterikkomuk-sesta D:n poltettua jätettä alueellaan. Lisäksi A:n työnantajalle X Oy:lle vaadittiin yhteisösakkoa. Käräjäoikeus hylkäsi syytteet A:ta kohtaan. D puolestaan tuomittiin 4 päiväsakkoon ympäristörik-komuksesta. Syyttäjän vaatimus X Oy:n tuomitsemisesta yhteisösakkoon hylättiin. B:n ja C:n tuo-miota ei ollut saatavilla. Hovioikeus muutti käräjäoikeuden tuomiota ja tuomitsi A:n ympäristön turmelemisesta 30 päiväsakkoon ja X Oy:n 5 000 euron yhteisösakkoon.

Aineistoon valitusta kahdeksasta tuo-miosta seitsemässä rikos oli tapahtunut tuomion mukaan osana yritystoimintaa. Syytettynä oli näissä tapauksissa yleensä pienen tai keskisuuren yrityksen toimitus-johtaja. Taulukosta 3 ilmenee rakennus- ja purkujätteitä koskevissa hovioikeuk-sien tuomioissa määrätyt rangaistukset, rikoshyöty ja ympäristöluvan voimassa-olo kyseisessä tapauksessa. Yhteisösakkoa

vaadittiin kahdessa tapauksessa. Toises-sa näistä tapauksista hovioikeus tuomitsi yritys X Oy:n 5 000 euron yhteisösak-koon (taulukon 2 esimerkki). Toisessa yhteisösakkotuomioon johtaneessa tapa-uksessa pankki oli tilannut omistamansa ravintolarakennuksen purun urakoitsijal-ta, joka oli kuljettanut ja varastoinut lu-vatta kyseistä purkujätettä ja muuta jä-tettä. Lisäksi kyseinen urakoitsija poltti

ongelmajätteitä ilman tarvittavaa lupaa ja hautasi jätettä omistamalleen kiinteistölle. Rakennusjätteitä oli poltettu myös kunnan omistamalla polttoalueella, joka oli tarkoitettu vain puhtaan puun polttamiseen. Kunnan työntekijä, joka mahdollisti tämän menettelyn, oli myös syytettynä käräjäoikeudessa. Syyttäjä vaati yhteisösakkoa sekä kunnalle että pankille. Käräjäoikeus hylkäsi vaatimuksen. Hovioikeus kuitenkin muutti käräjäoikeuden tuomiota ja pankki tuomittiin 15 000 euron yhteisösakkoon.

Samassa jutussa urakoitsija tuomittiin 9 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen törkeästä ympäristön turmelemisesta. Ympäristörikkomukseen tuomittiin pankin edustaja ja urakoitsijan vaimo, jonka omistuksessa oli jätteiden sijoituspaikkana ollut kiinteistö.

Edellä mainitun tuomion lisäksi vankeusrangaistukseen johti muun muassa juttu, jossa vastaaja oli kuljettanut useita vuosia maa-alueelle sekalaista purkujätettä. Vastaaja oli vuokrannut kyseisen maa-alueen, mutta vuokra-aika ja käyttöoikeus alueeseen olivat päättyneet. Vastaaja oli kuitenkin alueen omistajien kiellosta huolimatta jatkanut rakennusjätteen kuljettamista alueelle. Vastaaja tuomittiin seitsemän kuukauden ehdolliseen vankeuteen ympäristön turmelemisesta.

Muissa kuudessa tuomiossa seuraamuksena oli sakkorangaistus. Päiväsakkojen määrä aleni hovioikeudessa kaikissa jutuissa yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Suurin ylin tuomittu päiväsakko oli käräjäoikeudessa 70, ja pienin 50 päiväsakkoa. Hovioikeudessa korkein päiväsakko oli 40 ja alin 20 päiväsakkoa.

Rikoshyötyä vaadittiin takaisin viidessä käsitellyssä rikoksessa. Yhdessä näistä oli kyse toimintaan tarvittavan ympäristöluvan tai muun hallinnollisen suoritteen hinnasta. Syyttäjän vaatimukset rikoshyödyistä alentuivat poikkeuksetta eri syistä käräjillä ja edelleen osassa käsitellyistä tapauksista myös hovioikeudessa.

Esimerkiksi tapauksessa, jossa vastaaja oli syyttäjän mukaan ohjeistanut kuljetta- maan laittomasti sekä hautaamaan jätettä noin 470 kuutiota, vaadittiin rikoshyötyä menetettäväksi käräjillä 120 000 euroa. Käräjäoikeuden arvion mukaan vastaaja oli kuitenkin säästännyt kaatopaikkamaksuissa vastaanottohinnan huomioon ottaen 70 000 euroa, joka tuomittiin menettettäväksi valtiolle. Hovioikeus puolestaan arvioi todellisen, laittomasti sijoitetun jätteen määrän käräjäoikeutta pienemmäksi ja alensi rikoksella saavutetun hyödyn määrän 35 000 euroon, joka tuomittiin menetettäväksi valtiolle.

Kaikissa kahdeksassa tapauksessa oli syytteen mukaan kyseessä toiminta, johon syytetyllä taholla ei ollut voimassa olevaa ympäristölupaa tai merkintää ammattimaiseen jätteiden käsittelyyn oikeuttavassa jätetiedostossa.

Taulukko 3. Rangaistus, rikoshyöty ja ympäristöluvan esiintyminen rakennus- ja purkujätteitä käsittelevissä tuomioissa (N=8).

	lkm KO	lkm HO
Rangaistus		
ehdollinen vankeus	3	1
päiväsakko	6	4
yhteisösakko	0	2
Rikoshyöty		
ympäristölupamaksu	1	0
muu taloudellinen hyöty	5	1
Ympäristölupa		
ei voimassa oleva / ei jäte-tiedostossa	7	

3.2. Ongelmajäte

Hovioikeuksien tuomioista pääasiassa ongelmajätteitä koskevia tuomioita löytyi 18 kappaletta, joista kaksi liittyi selkeästi ilmansaasteisiin ja yhdeksän ajoneuvoihin. Suurimmassa osassa näistä juutuista kyseessä on ollut kokonaan ilman

ympäristölupaa tapahtunut laiton toiminta. Kahdessa jutussa oli kyse lupaehtojen vastaisesta toiminnasta. Taulukossa 4 on kerrottu esimerkki Vaasan hovioikeudessa vuonna 2009 käsitellystä ongelmajätteitä koskevasta ympäristön turmelemisesta.

Taulukko 4. Esimerkki hovioikeudessa käsitellyistä ongelmajätteistä käsittelevästä rikoksesta

Porin käräjäoikeus 7.12.2007 Nro 07/1625

Vaasan hovioikeus 30.4.2009 Nro 537

Vanhan sahan kiinteistöllä toimi kunnan ja A Oy:n yhteisomistuksessa oleva X Oy. Kunta omisti X Oy:stä 49 prosenttia ja A Oy 51 prosenttia. Kiinteistöllä oli aiemmasta sahatoiminnasta johtuen alueita, joissa maaperä oli pilaantunut aiemmasta tuotannossa käytetyistä myrkyistä, kuten sinistykseenestoaineesta. Alueen käytön ehtona X Oy:n toiminnassa oli, ettei saastuneisiin maihin kosketa.

A Oy:n toimitusjohtajan käskystä X Oy:n alueella oli tehty maansiirtotöitä. Käräjäoikeus katsoi, että vastoin alueen käytön lupaa erittäin saastuneita maa-alueita oli siirretty ja kyseiselle paikalle oli rakennettu varastotila. Ympäristövalvontaviranomainen ei ollut antanut lupaa pilaantuneen maan siirtämiseen tai läjittämiseen.

Maanrakennustöiden yhteydessä kaivattua ja kuorittua pilaantunutta maata oli läjitetty verrattain lähelle ympärillä sijaitsevaa asutusaluetta. X Oy:n alueelta oli myyty kyseiselle asutusalueelle tontteja, joille jutun asianomistajat olivat rakentaneet talonsa. Pilaantunutta maata oli käytetty osittain myös asuintonttien täytemaana. Läjitettyistä kasoista sekä tonttien täytemaasta löydettiin tutkimuksissa myrkyllisiä aineita kuten dioksiiniä. Asianomistajien huolena olivat erityisesti pilaantuneen tonttimaan käyttö omakotitalojen pihana ja läheisen myrkyllisiä aineita sisältäneen maa-ainekasan hajuhaitat. Lisäksi pilaantuneen maakasan sijainti lapsiperheiden asuinalueella oli johtanut siihen, että lapset olivat leikkineet kasan läheisyydessä.

Syyttäjä vaati A Oy:n toimitusjohtaja B:tä menettämään rikoksen tuottamana taloudellisena hyötynä kaatopaikka- ja käsittelymaksuja yhteensä 50 045,75 euroa. Käräjäoikeus hyväksyi syyttäjän vaatiman menettämisseuraamuksen, mutta otti laskennassaan huomioon X Oy:n omistussuhteet ja näin ollen käräjäoikeus tuomitsi B:n menettämään valtiolle rikoksen tuottamana taloudellisena hyötynä 19 733,42 euroa. B tuomittiin käräjäoikeudessa ympäristön turmelemisesta 100 päiväsakkoon.

Lisäksi läheisten tonttien omistajat vaativat asianomistajina B:ltä huomattavia vahingonkorvauksia kiinteistöjen arvon alenemisesta ja asumisviihtyisyyden vähentymisestä. Käräjäoikeus tuomitsi B:n korvaamaan toiselle asianomistajalle kiinteistön arvonalennuksesta 25 000 euroa ja toiselle 13 000 euroa. Asumisviihtyisyydestä aiheutuneesta haitasta toiselle asianomistajalle tuomittiin korvaukseksi 5 000 euroa ja toiselle 3 000 euroa.

Hovioikeus piti käräjäoikeuden tuomion 100 päiväsakosta ja vahingonkorvauksen määrät ennallaan. Hovioikeus kuitenkin vapautti B:n kokonaisuudessaan käräjäoikeuden määräämästä rikoksella hankitun taloudellisen hyödyn menettämisseuraamuksesta.

Taulukossa 5 on esitetty ongelmajätteitä koskevien hovioikeuksien tuomioiden lukumäärät: määrättyt rangaistukset, rikoshyöty ja ympäristöluvan voimassaolo kyseisessä tapauksessa. Kuten taulukosta käy ilmi, kolmessa rikosjutussa yritys tuomittiin kärjääoikeudessa yhteisösakkoon. Hovioikeudessa tuomiot muuttuivat. Kolmesta kärjääoikeuden tuomitsemasta yhteisösakosta kaksi hylättiin hovioikeudessa ja kolmannen summaa alennettiin 5 000 eurosta 2 000 euroon. Viimeksi mainitussa tuomioissa oli kyse yrityksestä, jonka lämpökattilaa oli kuumennettu ympäristösuojeluviranomaisten määräysten ja kieltojen vastaisesti, mikä oli kuormittanut ympäristöä.

Pääsääntöisesti ongelmajätteisiin liittyvissä jutuissa rangaistuksena tuomittiin päiväsakkoja. Hovioikeuden tuomioista suurin määrä päiväsakkoja, 150, tuomittiin ympäristön turmelemisesta. Kyseisessä tapauksessa hovioikeus muutti kärjääoikeuden tuomiota. Kärjääoikeus oli tuominnut syytetyn 100 päiväsakkoon öljyntorjuntarikkomuksesta. Kyseessä oli tapaus, jossa polttonesteiden jakeluaseman yhteydessä olleesta säiliöstä vuoti ympäristöön yhden yön aikana 3 000 litraa dieselöljyä. Vuoto johtui huonokuntoisen säiliön venttiilin hajoamisesta. Lisäksi kyseisellä yhtiöllä ei ollut lupaa polttonesteiden jakeluasematoimintaan.

Ehdollista vankeutta tuomittiin neljässä tapauksessa. Esimerkiksi romuautoihin liittyvässä tapauksessa vastaaja tuomittiin kärjääoikeudessa 75 päivän ehdolliseen vankeuteen. Valituksesta huolimatta hovioikeus piti kärjääoikeuden tuomion voimassa. Vastaaja oli omistamansa pienen yhtiön alueelle varastoinut ja jättänyt lojumaan ajoneuvoja ja ajoneuvoihin liittyviä romuja ja jätteitä. Hänellä ei ollut tarvittavaa ympäristölupaa. Huolimattoman varastoinnin seurauksena pohjavesialueen maaperä oli pilaantunut.

Noin puolessa hovioikeuden käsittelemissä romuautoja koskevissa tapauksissa, kyseessä oli yksittäinen henkilö, joka

oli syystä tai toisesta keräillyt käytettyjä ja käytöstä poistettuja ajoneuvoja kiinteistölleen.

Taulukko 5. Tuomittu rangaistus ja rikoshyöty sekä ympäristölupa ongelmajätteitä käsittelevissä tuomioissa (N=18).

	lkm KO	lkm HO
Rangaistus		
ehdollinen vankeus	4	4
päiväsakko	10	12
yhteisösakko	3	1
Rikoshyöty		
ympäristölupamaksu	0	0
muu taloudellinen hyöty	5	4
Ympäristölupa		
ei voimassa oleva / ei jäte-tiedostossa		12

Lähes poikkeuksetta arvioitu rikoksel-la saavutettu hyöty oli sekä kärjääoikeudessa että hovioikeudessa syyttäjän esittämää vaatimusta alhaisempi. Kuitenkin esimerkiksi tapauksessa, jossa vastaajat polttivat kaapeleiden suojavaippoja ja sullattivat lyijyä ensin ilman ympäristölupaa ja luvan saannin jälkeen lupaehtojen vastaisesti, syyttäjä vaati menetettäväksi rikoshyödyksi 15 136 euroa². Kärjääoikeus ja hovioikeus hyväksyivät syyttäjän vaatimuksen.

Toisessa tapauksessa, jossa yrityksen toimitusjohtaja oli jättänyt kiinteistölle romuajoneuvoja huolehtimatta niiden asianmukaisesta varastoinnista, syyttäjä vaati rikoshyötynä 176 000 euroa. Ajoneuvoja oli myös varastoitu enemmän kuin ympäristöluvassa oli määritelty. Kärjääoikeus velvoitti toimitusjohtajan ja yrityksen korvaamaan valtiolle yhteisvastuullisesti rikoksen tuottamana taloudellisenä hyötynä noin 15 000 euroa. Hovioikeudessa rikoshyöty tuomittiin kokonaan yrityksen maksettavaksi.

2 Tuomioissa 90 000 markkaa.

3.3. Muu romu/jäte

Edellä esitettyjen pääasiassa rakennus- ja purkujätteitä ja ongelmajätteitä käsitelleiden tuomioiden lisäksi tarkasteluun valituista hovioikeuksien tuomioista löytyi useita muihin eri jätelajeihin liittyviä rikoksia. Kyseisiä tuomioita sisältyi aineistoon kymmenen. Tässä kappaleessa käsitellään näitä tuomioita tarkemmin. Kymmenestä hovioikeuden tuomiosta neljä käsittelee betonijätteitä. Taulukossa 6 on kerrottu esimerkki hovioikeudessa käsitellystä haitallisia aineita sisältäneestä betonijätteeseen liittyvästä ympäristön turmelemisesta.

Taulukko 6. Esimerkki hovioikeudessa käsitellystä muuta romua tai jätettä käsitelleestä rikoksesta

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 5.7.2012 nro 1297

Turun hovioikeus 25.9.2013 nro 1770

A oli tilannut X Oy:n rakennustyömaalle betonia. A oli tehnyt sopimuksen betonin kuljettamisesta ja varastokentän rakentamisesta maanrakennusyrityksen XY Oy:n toimitusjohtajan B:n kanssa. Maanrakennukseen käytetty betoni oli haettu XYX Oy:n kiinteistöltä veloituksetta, mistä oli sovittu XYX Oy:n edustajan C:n kanssa. Betoni oli purettu pääasiassa siltanosturiradan betonipilareista.

Betonijäte oli ollut osin pulveroitua, osin erisuuruisia kappaleita ja osassa oli ollut rautaa kiinni. Betonin hyötykäyttöä edeltäviä tutkimuksia betonin puhtaudesta ei ollut tehty. Lisäksi A ei ollut hakenut käytölle tarvittavaa ympäristölupaa. Kärjäoikeuden tuomion mukaan C oli vastuussa siitä, ettei betonijätettä hylätä, käsitellä huolimattomasti tai luovuteta taholle, jolla ei ole ympäristönsuojelunlain mukaista lupaa ottaa sitä vastaan. Vastaajien katsottiin olleen tietoisia betonijätteen sisältämistä haitallisista aineista. A:n katsottiin olleen tietoinen siitä, että betonin hyötykäyttö kyseisellä kiinteistöllä oli luvanvaraista toimintaa. Ympäristölupaa toiminnalle ei kuitenkaan ollut haettu. Kärjäoikeus katsoi, että A:n ja C:n oli täytynyt ymmärtää, että tutkimaton betonijäte on omiaan aiheuttamaan maahan haudattuna ympäristön pilaantumista sekä roskaantumista.

Syyttäjä vaati X Oy:n menettämään rikoksella saavutettuna taloudellisena hyötynä valtiolle 22 311 euroa. Kärjäoikeus kuitenkin totesi perusteluissaan menettämisseuraamuksen tuomitsemisen olevan kyseisessä yhteydessä kohtuuton.

Kärjäoikeus hylkäsi B:hen kohdistuneen syytteen ympäristön turmelemisesta. A tuomittiin 50 päiväsakkoon ympäristön turmelemisesta. C tuomittiin myös 50 päiväsakkoon ympäristön turmelemisesta. A valitti tuomiosta hovioikeuteen, jossa kuitenkin kärjäoikeuden antama tuomio pysyi ennallaan.

Taulukossa 7 on esitetty hovioikeuksien tuomioista lukumäärätietoja: rangaistukset, rikoshyöty ja ympäristöluvan voimassaolo kyseisessä tapauksessa. Seitsemässä tuomiossa oli kyse selkeästi yritystoiminnan osana tapahtuneesta ympäristörikoksesta. Kolmessa tuomiossa oli puolestaan kyse selkeämmin yksityisen henkilön jätteen keräämiseen liittyvästä laittomasta toiminnasta. Esimerkiksi eräässä tuomiossa oli kyse kahdesta henkilöstä, jotka olivat kuljettaneet saareen auton renkaita ja haudanneet niitä sekä muita saarelta tulleita jätteitä rannan tuntumaan. Vastaa-

jien tarkoituksena oli nähtävästi ollut rakentaa rantavalli. Kärjäoikeus tuomitsi molemmat viiteen päiväsakkoon ympäristörikkomuksesta. Hovioikeus kuitenkin muutti kärjäoikeuden tuomiota ja tuomitsi molemmat syytetyt 30 päiväsakkoon ympäristön turmelemisesta.

Yritystoiminnan osana tehdyistä rikoksista kärjäoikeus tuomitsi kahdessa tapauksessa yhteisösakon. Toisessa näistä tapauksista hovioikeus alensi yhteisösakon määrän 8 409 eurosta 1 682 euroon³. Toisessa tuomiossa kärjäoikeuden mää-

3 Tuomiossa 50 000 markasta 10 000 markkaan.

räämä 20 000 euron yhteisösakko jäi voimaan hovioikeudessa.

Lisäksi hovioikeus tuomitsi 15 000 euron yhteisösakon tapauksessa, jossa kärjäoikeus oli hylännyt sekä vaatimuksen yhteisösakosta että syytteet ympäristön turmelemisesta. Kyse oli tapauksesta, jossa betoniyritys oli läjittänyt huomattavia määriä betonijätettä luvatta ja ylittänyt näin ollen voimassa olevat ympäristölupaehdot.

Taulukko 7. Tuomittu rangaistus ja rikoshyöty sekä ympäristölupa muita jätteitä ja romuja käsittelevissä tuomioissa (N=10).

	lkm KO	lkm HO
Rangaistus		
ehdollinen vankeus	3	3
ehdoton vankeus	1	1
päiväsakko	4	6
yhteisösakko	2	3
Rikoshyöty		
taloudellinen hyöty	4	4
Ympäristölupa		
ei voimassa oleva / ei jäte-tiedostossa	5	

Rikoksella saatua taloudellista hyötyä vaadittiin menetettäväksi valtiolle seitsemässä tarkastelun kohteena olleessa jutussa. Kahdessa näistä syyttäjän vaatima rikoshyöty pysyi ennallaan sekä kärjäoikeudessa että hovioikeudessa. Kolmessa tapauksessa kärjäoikeus katsoi, ettei rikollisella toiminnalla ollut saavutettu syyttäjän esittämää taloudellista hyötyä.

Kahdessa näistä tuomioista kärjäoikeus arvioi saadun rikoshyödyn syyttäjän arviota pienemmäksi. Lisäksi toisessa näistä kahdesta tapauksesta hovioikeus arvioi hyödyn edelleen kärjäoikeuden arviota pienemmäksi. Tässä tapauksessa oli kyse tuomiosta, jossa vastaaja oli kerännyt omistamalleen kiinteistölle runsaat mää-

rät sekalaista jätettä purkutyömailta. Jätettä oli myös poltettu kiinteistöllä, ja ongelmajätettä oli valunut ympäristöön. Syyttäjä vaati vastaajaa menettämään taloudellisenä hyötynä valtiolle noin 44 000 euroa. Kärjäoikeus alensi menettämisseuraamusta noin 12 000 euroon. Hovioikeus kuitenkin katsoi menettämisseuraamukseksi noin 3 000 euroa.

Suurin rikoshyöty tuomittiin menetettäväksi paljon julkisuuttakin saaneessa Lokapoikien jutussa, jossa jätteen kuljetus- ja keräystoiminnassa tapahtuneesta törkeästä ympäristön turmelemisesta Lokapot-nimisen yrityksen omistajat tuomittiin menettämään valtiolle yli miljoona euroa. Rikoshyötyä oli saatu lähes kymmenen vuoden aikana.

Tarkastellusta kymmenestä rikoksesta kuudessa rangaistuksena oli päiväsakkoja. Ehdollista vankeutta tuomittiin kolmessa hovioikeuden tuomiossa ja ehdotonta yhdessä. Esimerkiksi tapauksessa, jossa yhtiön toimitusjohtaja oli kuljettanut ja käskenyt kuljettaa erilaisia jätteitä (esim. perunajätettä, metalliromua, liuotinastioita) yhtiön hallinnassa olevalle soranottoalueelle. Alue sijaisi pohjavesialueella. Lisäksi osa jätteistä oli poltettu ilman lupaa. Kyseinen yritys oli saanut kiellon tuoda jätteitä kaatopaikalle maksamattomien maksujen vuoksi, mikä oli kärjäoikeuden tuomion mukaan vahva motiivi jätteiden hävittämiseen laittomasti. Kärjäoikeus tuomitsi toimitusjohtajan yhdeksän kuukauden ehdolliseen vankeuteen, jonka hovioikeus laski kolmeen kuukauteen.

Ehdotonta vankeutta tuomittiin edellä mainitussa Lokapoikien tapauksessa, jossa yrityksen kaksi omistajaa tuomittiin neljäksi vuodeksi vankeuteen törkeästä ympäristön turmelemisesta ja törkeästä petoksesta.

3.4. Yhteenveto

Taulukkoon 8 on koottu jätelajeittain lukumäärätietoja: tuomitut rangaistukset, rikoshyödyt ja ympäristöluvut. Taulukossa on eritelty sekä käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa annettujen tuomioiden lukumäärät. Näiden lukujen vertailussa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että kaikki käräjäoikeudessa tuomitut eivät ole valittaneet tuomiosta hovioikeuteen. Näin ollen taulukko antaa viitteitä siitä, millaisia tuomioita eri oikeusasteilla on käsitelty sen sijaan että taulukon pohjalta voitaisiin tehdä johtopäätöksiä käräjäoikeuden

tuomioiden muuttumisesta hovioikeudessa tai ympäristörikostuomioista käräjäoikeuksissa.

Ehdollista vankeutta on tuomittu hovioikeudessa yhteensä kahdeksassa kaikista 36 tarkastellusta tuomiosta. Päiväsakkoja on puolestaan tuomittu näistä tuomioista 21 tapauksessa. Yhteisösakkoa on annettu kuudessa 36 tuomiosta. Rikoksella saatua taloudellista hyötyä on tuomittu menettäväksi valtiolle yhdeksässä hovioikeudessa käsitellyssä jutussa. Suurimmassa osassa tarkastelluista jutuista syytetyllä ei ollut voimassa olevaa ympäristölupaa toi-

Taulukko 8. Tuomittu rangaistus ja rikoshyöty sekä ympäristölupa jättealaan liittyvissä hovioikeuden tuomioissa ympäristön turmelemisista ja törkeistä ympäristön turmelemisista (N=36).

Lukumäärä								
	Rakennus- ja purkujäte (N=8)		Ongelmajäte (N=18)		Muu jäte ja romu (N=10)		Yhteensä (N=36)	
	KO	HO	KO	HO	KO	HO	KO	HO
Rangaistus								
ehdollinen vankeus	3	1	4	4	3	3	9	8
ehdoton vankeus	0	0	0	0	1	1	1	1
päiväsakko	6	4	10	12	4	6	19	21
yhteisösakko	0	2	3	1	2	3	5	6
Rikoshyöty								
ympäristölupamaksu	1	0	0	0	-	-	1	0
muu taloudellinen hyöty	5	1	5	4	4	4	13	9
Ympäristölupa								
ei voimassa ei jätetiedostossa	7		12		5		24	

4 KESKEISET HAVAINNOT

Tässä katsauksessa tuotiin esiin jäterikollisuuden eri muotoja hovioikeuden tuomioiden näkökulmasta. Tarkasteluun valikoitui 36 hovioikeudessa annettua tuomiota ympäristön turmelemisesta ja törkeästä ympäristön turmelemisesta vuosilta 1994–2014. Laiton toiminta jätealalla jaoteltiin tuomioiden perusteella kolmeen laajempaan luokkaan: rakennus- ja purkujätteisiin, ongelmajätteisiin ja muihin jätteisiin / romuihin.

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä nimesi vuonna 2015 julkaisussa raportissaan Ympäristörikoskatsaus vuodelta 2014 keskeisiä suosituksia ympäristörikostorjunnan kehittämiseksi. Yhdeksi suositukseksi seurantaryhmä nosti ympäristörikoksiin liittyvän rikoshiödyn jäljittämisen tehostamisen sekä yhteisösakon määräämisen edellytysten selvittämisen aiempaa useammin. Myös tässä katsauksessa esitetyt hovioikeuden tuomiot antavat viitteitä yhteisösakon vaihtelevasta käytöstä sanktiomuotona sekä haasteista rikoshiödyn määrittelyssä ja tulkinnassa prosessin eri vaiheissa. Esimerkiksi rakennus- ja purkujätteitä käsittelevissä tuomioissa hovioikeus on tuominut yhteisösakoon useammin kuin käräjäoikeus. Vastaavasti syyttäjän vaatima yhteisösakko ei läheskään aina johda tuomioon käräjäoikeudessa.

Yhteisösakon pohdinnassa tulee ottaa huomioon rikoslain 9 luvun 4 §, jossa säädetään yhteisösakon tuomitsematta jättämisestä. Pykälän mukaan tuomioistuin saa jättää tuomitsematta yhteisösakoon muun muassa silloin kun rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomana ottaen huomioon oikeushenkilölle rikoksesta aiheutuneet muut seuraamukset. Ympäristötapaauksissa vastaajana on usein pienen tai keskisuuren yrityksen omistaja. Näin ollen yhteisösakon tuomitseminen samasta rikoksesta kohdistuisi seuraamukseltaan käytännössä samaan henkilöön, mikä saattaisi olla yhtenä syynä yhteis-

sösakon tuomitsematta jättämiseen⁴.

Hovioikeuden tuomitsemia yhteisösakkoja voidaan suhteuttaa yhteisösakon käyttöön yleisesti oikeuskäytännössä. Yhteisösakko voidaan lainsäädännön mukaan tuomita 79:stä eri rikosnimikkeestä. Vuonna 2012 keskimääräinen yhteisösakko näitä kaikkia rikosnimikkeitä tarkasteltaessa oli 9 807 euroa. Samana vuonna käräjäoikeuksissa tuomittiin yhteisösakkoa kahdessa ympäristön turmelemisessä ja yhdessä tuottamuksellisessa ympäristön turmelemisessä⁵.

Vaikka yleensä ympäristön turmelemisesta oli sanktiona sakkorangaistus, hovioikeus tuomitsi ehdolliseen vankeuteen tai piti voimassa käräjäoikeuden antaman ehdollisen vankeusrangaistuksen törkeimmissä tapauksissa. Tässä yhteydessä tulee kuitenkin ottaa huomioon, että suurimmasta osasta ympäristön turmelemisesta annetuista käräjäoikeuden tuomioista ei valiteta hovioikeuteen. Näin ollen on oletettavaa, että vain risti-riitaisimmat tuomiot ja kovimmat sanktiot sisältäneet tuomiot päätyvät hovioikeuden käsittelyyn. Tässä katsauksessa esitetyistä havainnoista ei siis voida tehdä johtopäätöksiä sen suhteen kuinka usein ympäristön turmelemisesta tuomitaan vankeusrangaistukseen.

Katsauksen havainnot antavat kuitenkin viitteitä siitä, että hovioikeudet ovat olleet valmiita muuttamaan käräjäoikeuden tuomiota sekä koventamalla että pienentämällä rangaistuksia ja muita rikosoikeudellisia seuraamuksia.

4 Oikeushenkilöä koskevan rangaistusvaatimuksen tekemättä jättämisestä kts. RL 9 luku 7 §.

5 kts. Hirvonen, M., & Määttä, K. (2014). Harmaan talouden torjunta. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2014. Helsinki: Tarkastusvaliokunta.

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä on myös korostanut, että rikoshyödyn jäljittämistä tulisi tehostaa syyteharkinnassa ja esitutkinna. Rikoksella saavutettu taloudellinen hyöty arvioitiin useissa tässä katsauksessa tarkastelluissa tuomioissa hovioikeudessa pienemmäksi kuin kärjäoikeudessa. Vastaavasti syyttäjä yleensä vaati rikoshyötyä menetettäväksi määrällisesti enemmän kuin kärjäoikeus tuomiossaan lopulta arvioi. Lisäksi eri oikeusasteiden välillä oli näkemuseroja siinä, missä tapauksessa ennallistamiskulut ja ympäristölupamaksut tulisi langettaa tuomioissa vastaajan maksettavaksi.

Keväällä 2015 julkaistussa ympäristöministeriön ja sisäministeriön yhteistyöryhmän ehdotuksessa ympäristörikostorjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi on nostettu yhdeksi toimenpiteeksi ympäristörikoksilla saatujen taloudellisten hyötyjen määrän selvittäminen. Tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva yhteiskunnalle aiheutuneista taloudellisista menetyksistä. Lisäksi yhteistyöryhmä kehottaa ehdotuksessaan selvittämään mahdollisuutta ohjata rikostorjunnalla saatuja säästöjä edelleen rikostorjunnan kehittämiseen.

Tässä katsauksessa tarkasteltiin aikavälillä 1994–2014 jätealaan liittyviä ympäristön turmelemisia ja törkeitä ympäristön turmelemisia, joista on valitettu hovioikeuteen ja joista hovioikeus on antanut tuomion. Taulukossa 9 on laskettu yhteen näissä tarkasteluun valituissa 36 tuomiossa syyttäjän vaatiman rikoshyödyn mää-

rä, sekä kärjäoikeuden ja hovioikeuden tuomitseman rikoshyödyn määrä. Koska A. Lokapojat Oy:n liiketoiminnassa tehty törkeä ympäristön turmeleminen ja törkeä petos ja Petokaivin Oy:n toiminnassa tehty ympäristön turmeleminen olivat tuomituilta rikoshyödyiltään huomattavan suuria, tuomiot on merkitty taulukoon erikseen. Taulukossa esitetyt luvut on pyöristetty lähimpään sataan euroon.

Taulukko 9. Rikoshyöty käsittelyn eri vaiheissa⁸

	Syyttäjän vaatimus (€)	Kärjäoikeuden tuomio (€)	Hovioikeuden tuomio ⁹ (€)
34 juttua yhteensä	937 800	324 100	263 500
Lokapojat	4 063 200	920 000	1 019 200
Petokaivin	4 718 700	873 300	873 300 ¹⁰
Yhteensä	9 719 700	2 117 400	2 156 000

Kuten taulukosta 9 selviää, kärjäoikeuden antamien tuomioiden jälkeen rikoshyötyä olisi tuomittu menettäväksi valtiolle tarkastelussa olleissa 34 jutussa 324 100 euroa. Hovioikeuden tuomioissa takaisin perityn rikoshyödyn yhteenlaskettu määrä aleni 263 500 euroon. Poikkeuksen perittyyn rikoshyödyn määrään muodostavat Lokapojien tuomio kärjäoikeudessa ja hovioikeudessa ja Petokai- vimen tuomio kärjäoikeudessa.

6 Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä (2015) Ympäristörikoskatsaus vuodelta 2014. Helsinki: Poliisihallitus.

7 Ympäristöministeriö (2015) Ympäristörikostorjunnan strategia ja toimenpideohjelma. Yhteistyöryhmän ehdotus. Ympäristöministeriön raportteja 16. Helsinki: Ympäristöministeriö.

8 Rahanarvo muutettu käyttäen Suomen Pankin rahanarvon muutoskerrointa vuoden 2014 tasolle http://www.stat.fi/til/khi/2014/khi_2014_2015-01-19_tau_001.htm

9 Hovioikeuden tuomioihin on taulukossa laskettu hovioikeuden määräämän valtiolle maksettavan rikoshyödyn lisäksi kärjäoikeuden tuomitsema rikoshyöty jutuissa, joista ei ole valitettu rikoshyödyn osalta hovioikeuteen. Näin ollen lukumäärään sisältyy hovioikeuden tuomion jälkeen voimaan jäänyt rikoshyödyn määrä riippumatta siitä onko rikoshyödyn määrää käsitelty hovioikeudessa vai ei.

10 Kärjäoikeuden tuomiosta valitti hovioikeuteen vain henkilö, jota ei ollut tuomittu kärjäoikeudessa menettämään valtiolle rikoksella saavutettua hyötyä. Näin ollen hovioikeudessa ei käsitelty lainkaan kärjäoikeuden tuomitseman rikoshyödyn suuruutta.